

דוק ותשכח בכל אותם מקומות, קושיותיו של רב ששת באות מכח ברייתא כלשהי. וכמו שאמרו עליו (בעירובין טו.) 'רב חסדא ורב ששת כי פגעו בהדי הדדי, רב חסדא מרתען שיפוחיה ממתנייתא דרב ששת, לפי שהיה סיני ובקי 'באותן הברייתות שלא נכתבו, כגון מתנייתא דבר קפרא ור"א וחבריהם' (שו"ת הרמב"ם שא).

'ולא יראתי אמרתי לשער שבכלל לא בא רב ששת להקשות על רב אלא להצדיקו אם מצא איזה פירכא על גדול הגדולים שבחכמי ישראל בדורו, שלא אמרה רב אלא בשעה שהיה עייף ויגע ללא שינה, כי רב לשיטתו דאמר: 'אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס. וכמה שינת הסוס? שיתין נשמי. אמר אביי: שנתיה דמר כדרב, ודרב כדרבי, ודרבי כדדוד, ודודו כדסוסיא, ודסוסיא שיתין נשמי' (סוכה כו:). ורב שקד על לימודיו שלא מנע את עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש (ע' שבת פו:).

ובכן, שכמעט מנע רב שינה מעפעפיו, והיינו דאמר רב ששת שמימרא זו שמצא עליה פירכא מברייתא, שהיא פרי עייפותו של רב ללא שינה.

תדע, שיש מקום להשערתנו זו, שהרי לא מצאנו בכלי תלמודא שרב ששת השתמש במליצתו זו ובסגנונו זה על חכם אחר כשהקשה עליו' (עפ"י 'בשולי גליוני' להרב משה לייטר ב"ק סו:).

דף כד

ז'פלוגתא דברייתא לאו פלוגתא. מדברי התוס' (בד"ה ופלוגתא) יש לשמוע שנאמר כאן כלל; מחלוקת שבברייתא אינה נחשבת 'מחלוקת' על השנוי במשנה בסתם ללא מחלוקת. ואולם בשפת אמת צידד לפרש שהכוונה על הנידון המסוים, שרב סבר שהברייתא הזו הינה משובשת, ולא החשיבה כלל כדעה חולקת.

'חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה...' מבואר כאן שלפי הצד שאינה מרחמת לולד אחר שאינו בנה, מותר החזיר באכילה כי אנו מניחים שהוא בנה ודאי. ומכאן משמע שלרשב"ג נחשבת היניקה כעדות גמורה, שאם אינו אלא 'רוב' בעלמא – הלא במקרה זה יש 'רוב' נגדי, שהרי מציאות ה'נדמה' אינו אלא מיעוט, ומדוע נלך להקל אחר הרוב שאינה מניקה אלא את בנה, ולא נלך אחר רוב היולדות שאינן יולדות 'נדמה' – אלא משמע שהיא הוכחה גמורה שהיונק הוא בנה והיא אמו (עפ"י חזון איש כא, ד; ועוד).

לכאורה יש לשמוע כן מסיפא דמתניתין, שהיונק מהבהמה המבכרת – הריהו בכור ודאי. ואם היה זה רק רוב, הלא אין הולכים בממון אחר הרוב ולא היה צריך ליתנו לכהן, והרי מסתימת המשנה משמע שמדובר גם כשהיונקים שאצל המבכירות דמיהם מרובים מהיונקים שאצל הוקנות, וגם באופן זה דינם להינתן לכהן.

'יאסור באכילה עד יבוא ויורה צדק... מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת או אינה מרחמת.' משמע לכאורה שאליהו 'פשוט ספקות הלכתיים, ולא רק בירורי מציאות. וכבר העירו האחרונים מכמה מקומות שאין נראה כן. וצריך עיון (ע' במשנה למלך הל' אישות ט, סוף הלכה ו; מהר"ץ חיות יבמות מא; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סו, יד. וע"ע במצוין במנחות מה ובשבועות טו). שמה י"ל שהוראה זו של אליהו, לא בתורת 'נביא' יאמרה אלא כמסורת הלכה, וכעין שאמרו בזבחים סב בענין שלש עדויות משלשה נביאים – ע' במש"כ שם.

יצוין שרבנו גרשום פרש דלא כרש"י, 'יורה צדק' – משיח.

'כל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו...' – לפי שהלכות קצובות [= פסוקות] היה אומר מפי בית דינו (ירושלמי. עפ"י יד מלאכי שו). כלל זה אינו מוסכם על הכל – ע' רשב"ם ב"ב קלג: וכן משמע ברמב"ם בכמה מקומות שפסק דלא כרשב"ג. וכן הר"ף כתב שהלכה כרשב"ג רק כשמסתבר טעמו. ע"ע במובא בב"ב קעד ובסיכומים שם קלז-קלח, וכן בחולין לח:

(ע"ב) 'כנגדו ביום טוב מהו, טעמא דרבי יוסי בן המשולם משום דקסבר תולש לאו היינו גוזז וביום טוב אסור...' פרשו התוס' והרא"ש שגם לפי הצד הזה בגמרא, שתולש לאו היינו גוזז, אסור מדרבנן לתלוש את שער הבכור בכוונה – גזרה משום גוזז, אלא שהתירו בשאינו מתכוין ולצורך שחיטה ובאופן שאינו 'פסיק רישא', שמפנה מקום לשחיטה אנה ואנה ואת נתלש נתלש. אבל לענין יום טוב, שאם מתכוין אסור מן התורה שהרי עוקר דבר מגידולו, הלכך אסור מדרבנן בשאינו מתכוין [לפי הצד הזה בספק].

ויש לשאול, הלא גם לענין יום טוב לכאורה אין אסור תורה בתלישת השער לצורך שחיטה, שמתוך שהתורה מלאכת אוכל נפש הותרה גם מלאכה זו של תלישת השער לצורך שחיטת הבהמה, ואם כן הרי זה דומה לבכור שכיון שאין שם אסור תורה לכך התירו בשאינו מתכוין? ונראה שאין הדבר כן אלא אסור מן התורה, לפי שנאמר הוא לבדו יעשה לכם, הרי זה כמפורש שמכשירי אוכל נפש לא הותרו מן התורה (עפ"י שער המלך יום טוב א.ד. וע"ע בסמוך). ואמנם אסור דאורייתא ממש אין כאן, מטעם אחר – שהרי זו מלאכה שאין צריכה לגופה, אך כבר כתבו הראשונים (ע' תוס' להלן ד"ה דהוה, ועוד) שמלשאל"ג חמורה יותר מאיסורין דרבנן כגון 'כלאחר יד', כי מצד הפעולה הריהי כמלאכה דאורייתא ממש. וע"ע אודות סברה זו בשו"ת שבט הלוי ח"ז לט.

דף כה

'זהתניא התולש את הכנף... חייב... שאני כנף דהיינו אורחיה'. שיטת הרמב"ם (י"ט ג,ג) והרא"ש שאסור למרוט כנף העוף ביום טוב לצורך שחיטה, מפני שזו מלאכה כדרכה כמבואר כאן. והרמב"ן כתב שאין אסור בדבר, כי הלא הותרה מריטת הנוצות מן העוף לאחר שחיטה, שהרי זו מלאכה אוכל נפש, הלכך מותר למרוט גם קודם שחיטה [וכתב הר"ן (בשבת עד) שכן נהגו]. בבאור סברת הרמב"ם והרא"ש, כתב בספר אבי עזרי (י"ט [קמא] ג,ג), לפי שמריטת הנוצה קודם שחיטה אינה בגדר 'מלאכת אוכל נפש' או מכשיריו מצד עצמה, שהרי המריטה לאכילה דרכה להעשות לאחר שחיטה, אבל קודם שחיטה אפשר שמורט בשביל שרוצה בנוצות וכדו' ולא לאכילה – הלכך הרי זו כמלאכת כתיבה ואריגה, שאינן מותרות אפילו לצורך אכילה, ע"ש בהרחבה. להלכה נפסק בשולחן-ערוך (או"ח תצח, יג) כשיטת הרא"ש והרמב"ם לאסור. ואולם כתבו אחרונים שעתה נהגו השוחטים להקל ולהסתמך על דעת הרמב"ן, שאומרים שאי אפשר לשחוט ללא מריטת הנוצה [והרי זה בכלל התר השחיטה]. ומ"מ ראוי להחמיר למרוט בערב יום טוב. ואם לא מרט, אם אפשר לפנות השער ביד ללא מריטה – יש להחמיר (מובא במשנ"ב תצח ס"ק סח; חו"א כא, ז).

'אלא לעולם סבר רב דבר שאינו מתכוין אסור ותולש לאו היינו גוזז, ובי"ט היינו טעמא דשרי דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד'. מכך שהוצרך לומר 'ותולש לאו היינו גוזז', משמע קצת